

Analysis of the published articles related to autism in Turkey: A model proposal for students Türkiyede yayınlanan otizimle ilgili makalelerin incelenmesi: öğrencilere yönelik bir model önerisi

Necmi Sağıroğlu* Near East University, Doctoral Student of Special Education, Nicosia, Cyprus, Mersin 10 Turkey
Hüseyin Uzunboylu, Near East University, Dean of Open and Distance Education, Teaching Staff of Ataturk
Faculty of Education, Nicosia, Cyprus, Mersin 10 Turkey

Suggested Citation:

Uzunboylu, H. & Sağıroğlu, N. (2018). Analysis of the published articles related to autism in Turkey: A model proposal for students. *Journal of Education and Special Education Technology*, 4(1), 14-23.

Received from January 21, 2018; revised from August 22, 2018; accepted from October 29, 2018.

Selection and peer review under responsibility of Assoc. Prof.Dr. Adile Aşkim Kurt, Anadolu University, Turkey.

©2018 All rights reserved.

Abstract

In this study, we aimed to the revision of the articles written about autism studies conducted in Turkey. In this study, the survey study was conducted on the studies on development, education, care, teaching methods of children with autism and the studies related to the family. 93 articles were reviewed and 20 of them could not be reached. As a result of the research conducted using the document analysis technique, the articles reached are categorized according to their subjects. Studies; children's skills training (9 studies), family and family views (15 studies), studies on the comparison of children with autism with children with normal needs (3 studies), studies on fusion in autistic children (3 studies), studies related to autism description (14 studies) and studies on the effectiveness of programs and methods related to autism (29 studies) were examined in six categories. Information on the studies of the articles in each category is given. According to the findings obtained from the study, it was concluded that the most studied areas were studies on the effectiveness of the programs and methods related to Autism, and that the studies on comparing autistic children with children with normal needs were not sufficient and a model proposal for students with autism was presented..

Keywords: Skill training, State description, Inclusion, Autism

Özet

* ADDRESS FOR CORRESPONDENCE: **Necmi Sağıroğlu**, Near East University, Doctoral Student of Special Education, , Nicosia, Cyprus, Mersin 10 Turkey

E-mail address: necmisagioglu@hotmail.com Tel:+90-392-223-64-64

Bu araştırmada, Türkiye’de gerçekleştirilen otizm ile ilgili yazılan makale çalışmalarının gözden geçirilmesi amaçlanmıştır. Tarama modelinin kullanıldığı araştırmaya 1996-2019 yılları arasında otizm ile ilgili çocukların gelişim, eğitim, bakım, ğretim yöntemleri, onlar için uygulanan programlar, aile ile ilgili çalışmaları konu alan makale çalışmaları dhil edilmiştir. 93 makale taranmış olup 20 tanesinin metnine ulaşılamamıştır. Doküman analizi tekniği kullanılarak yapılan araştırma sonucunda ulaşılan makaleler konularına göre kategorilere ayrılmıştır. alışmalar; ocukların beceri eğitimi (9 çalışma), aile ve aile görüşleri (15 alışma), Otistik zellik gösteren çocukların normal gereksinim gösteren çocuklar ile karşılaştırılmasına ilişkin çalışmalar (3 çalışma) otistik çocuklarda kaynaştırmaya ilişkin çalışmalar (3 çalışma), otizm ile ilgili durum betimlemeye ilişkin çalışmalar (14 çalışma) ve otizmle ilgili hazırlanan program ve yöntemlerin etkililiğine ilişkin çalışmalar (29 çalışma) olmak üzere altı kategoride incelenmiştir. Her bir kategorideki makale çalışmalarına ilişkin bilgi verilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre en fazla çalışılan alanların Otizmle ilgili hazırlanan program ve yöntemlerin etkililiğine ilişkin çalışmalar olduğu ve otistik özellik gösteren çocukların normal gereksinim gösteren çocuklar ile karşılaştırmaya ilişkin çalışmaların yeterli olmadığı sonucu bulunmuş ve otizimli öğrencilere yönelik bir model nerisi sunulmuştur.

Anahtar sözcükler: Beceri eğitimi, Durum Betimleme, Kaynaştırma, Otizm

1. Giriş

Özel eğitim gereksinimleri olan bireyler sınıflamasında yer alan otistik bozukluk, Yaygın Gelişimsel Bozukluk Yelpazesi (YGB) terimi altında yer alan gelişimsel bozukluklardan biridir (Diken İ, 2008: 411). Otistik bozukluk, toplumsal etkileşimde, dil ve iletişim becerilerinde yetersizlikler ile davranış, ilgi ve etkinliklerde sınırlı, basmakalıp ve yineleyici örüntülerle ve toplumsal etkileşim, toplumsal iletişimde kullanılan dil ya da sembolik/imgesel oyun becerilerinin en az birinde 3 yaşından önce gecikmelerin ya da olağandışı işlevselliğin olması ile karakterize edilmiş gelişimsel bir bozukluk olarak ifade edilmektedir (Korkmaz, 2005: 2). Otizm kavram olarak, “sözlü ve sözsüz iletişimi ve sosyal etkileşimi önemli ölçüde etkileyen gelişimsel özür” genellikle 3 yaşından önce ortaya çıkmaktadır; otizm çocuğun başarı performansını olumsuz bir biçimde etkiler (Dupper, 2013: 88; Akt. Dağ, 2018). Otizm genellikle okul öncesi dönemde fark edilmektedir.

31.05.2006 tarih ve 26184 sayılı resmi gazetede zel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde “zel eğitim gerektiren birey, çeşitli nedenlerle, bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren birey” olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, 31.05.2006 tarih ve 26184 sayılı resmi gazetede özel eğitime gereksinim duyan çocuklar arasında, zihin zrl bireyler, otistik bireyler, işitme zrl bireyler, görme zrl bireyler, spastik zrl bireyler ve dil ve konuşma bozukluğu olan bireyler yer almaktadır (<http://www.aof.edu.tr/kitap/sleymaneripek>). Yasal düzenlemeler eğitime ihtiyaç duyan çocukların teşhisi ve eğitimi konusunda formel standartlar sağlamaktadır. Bu biçimsel standartlar sayesinde otizmin tanısı, tedavisi ve izleme süreci kolay hale gelmektedir.

Otizm spektrum bozukluğu (OSB) tüm dünyada farklı disiplinlerden uzmanların üzerinde çeşitli çalışmalar yrttğu ve gün geçtikçe öğrenilen yeni bilgilerle daha çok dikkat çeken bir gelişimsel yetersizlik türüdür. Bu yetersizlik türü ile ilgili bilinenler, tanımlandığı ilk yıllardan itibaren büyük bir değişime uğramış olmasına rağmen, OSB’nin henüz bilinmeyen yönleriyle en az anlaşılan ve en gizemli gelişimsel yetersizlik kategorisi olduğu ifade edilmektedir (Chez, 2008). Otizm spektrum bozukluğu (OSB) ile ilgili çalışmalar özel eğitim ile ilgilenen bilim insanları tarafından devam ettirilmektedir. Bu gün otizm hakkında bilgilerimizin çok kısıtlı olduğunu söyleyebiliriz.

Otizm spektrum bozukluğu (OSB), nörolojik nedenlerden kaynaklanan ileri düzeyde ve karmaşık bir gelişimsel yetersizlik türüdür. OSB’den etkilenen bireylerde sosyal iletişim ve etkileşim yetersizliği, günlük yaşam işlevlerinde aksamalar, sınırlı ve yineleyici davranış, ilgi ve etkinlikler gözlenmektedir (Amerikan Psikiyatri Birliği American Psychiatric Association, 2013). OSB tanısı alan bireylerin yaşadıkları sosyal iletişim ve etkileşim sorunları sonucu ortaya çıkan uyumsuz davranış sorunlarının neden olduğu gereksinimleri karşılamak üzere OSB tanısı alan bireylere yönelik çeşitli uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Bu uygulamaların bazılarında OSB’den etkilenmiş bireylerin gcl ve başarılı oldukları alanlar dikkate alınmakta ve kullanılmaktadır (Quill, 1997). Bir otizm spektrum bozukluğuna

sahip öğrencinin güçlü ve başarılı olduğu yönere odaklanmak eğitim sürecini daha kolay hale getirecektir.

OSB olan bireyler; göz göze gelme, jest ve mimikler, beden dili gibi birden çok davranışı göstermede yetersizlikler göstermektedirler (Cotugno, 2009; Krasny, Williams, Provencal ve Ozonoff, 2003). Otizm spektrum bozukluğu (OSB) tüm dünyada farklı disiplinlerden uzmanların üzerinde çeşitli çalışmalar yürüttüğü ve gün geçtikçe öğrenilen yeni bilgilerle daha çok dikkat çeken bir gelişimsel yetersizlik türüdür. Bu yetersizlik türü ile ilgili bilinenler, tanımlandığı ilk yıllardan itibaren büyük bir değişime uğramış olmasına rağmen, OSB'nin henüz bilinmeyen yönleriyle en az anlaşılan ve en gizemli gelişimsel yetersizlik kategorisi olduğu ifade edilmektedir (Chez, 2008). Bir otistik öğrenci öğretmeni ders anlatırken dışarıdaki sese odaklanabilir. Ya da sadece göz teması kurmayabilir. Otizmin hakkında bu gün çok az şey biliyoruz.

2. Araştırmanın Yöntemi

İçerik analizi modelinin kullanıldığı bu araştırma Türkiye'de Otizm hakkında yazılan makale çalışmalarının tematik dağılımını ortaya koyduğundan betimsel nitelikte olup, içerik analizi modeline uygundur (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2009). Sosyal bilimler alanında kullanılan ve nitel araştırmalarda sıklıkla yararlanılan içerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanmaktadır (Büyüköztürk vd. 2013). İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzer verileri belirli kavramlar ve temalara ayırarak bir araya getirmek ve bunları araştırmacıların anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 227). Bu bağlamda otizm hakkında gerçekleştirilen çalışmalar temalara ayrılmıştır.

Betimsel içerik analizi; belirli bir konu ile ilgili yapılan çalışmaların değerlendirilip eğilimlerinin ve araştırma sonuçlarının tanımlayıcı bir boyutta değerlendirilmesini içeren sistematik çalışma yöntemidir (Çalık ve Sözbilir, 2014: 34). Betimsel içerik analizine uygun olarak tasarlanmış bu araştırmanın kapsamı Türkiye'de özel eğitim kapsamlı otizme yönelik makalelerden 1996-2019 yılları arasında özel eğitim alanındaki ulusal düzeyde Türkçe dilinde yayımlanmış makalelerdir. Bu türdeki makalelere ulaşılmaya çalışılmıştır.

3. Araştırmanın Bulguları

Bu araştırmada makaleler YÖK Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı'ndan temin edilmiştir. Makaleler PDF formatında bilgisayar ortamına aktarılmıştır. İkinci aşamada ise çalışmalar yıllara ve temalarına göre ayrılarak çözümlenmiş ve bulgular açıklanmış, neden-sonuç ilişkileri kurularak bulgulardan bir takım sonuçlar çıkarılmış ve elde edilen sonuçların önemine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Türkiye'de 1995-2019 yılları arasında incelemesi yapılmış otizm konusundaki 73 Türkçe makalenin yer aldığı bu çalışmada belirtilen yıllarda ve kategoride yapılmış, büyük çoğunluğuna yer verilmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgulara göre makaleler; çocukların beceri eğitimi, aile ve aile görüşleri, otistik özellik gösteren çocukların normal gereksinim gösteren çocuklar ile karşılaştırılmasına ilişkin çalışmalar, otistik çocuklarda kaynaştırmaya ilişkin çalışmalar, otizm ile ilgili durum betimlemeye ilişkin çalışmalar ve otizmle ilgili hazırlanan program ve yöntemlerin etkililiğine ilişkin çalışmalar olmak üzere altı tema altında toplanmıştır.

Tablo 1. Otizm Alanında Gerçekleştirilen Çalışmaların İçerik Analizi

Temalar	Nicel Yönelim (f)	Nitel Yönelim (f)
Çocukların beceri eğitimi.	7	2
Aile ve aile görüşleri.	8	7
Otistik çocuklarda kaynaştırmaya ilişkin çalışmalar.	2	1
Otistik özellik gösteren çocukların normal gereksinim gösteren çocuklar ile karşılaştırmaya ilişkin çalışmalar.	1	2
Otizm ile ilgili durum betimlemeye ilişkin çalışmalar.	14	-
Otizmle ilgili hazırlanan program ve yöntemlerin etkililiğine ilişkin çalışmalar.	25	4

3.1. Çocukların Beceri Eğitimi

Otistik çocuklarda beceri eğitimi konusuna yönelik çalışmaların incelendiği bu bölümde dokuz (9) makaleye ulaşılmıştır. Araştırmalardan yedi tanesi nicel iki tanesi de nitel olarak düzenlenmiştir. Kaynaştırma konusu ile ilgili çalışmaların öğretmenler, öğrenciler ve aileler ile gerçekleştirildiği belirlenmiştir.

Erken Çocukluk Döneminde Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklarda Töret ve Özmen (2014) Taklit Becerileri konusunu incelediğinde, dil ve iletişim becerileri ile ortak dikkat ve oyun gibi diğer sosyal etkileşim becerilerinin geliştirilmesinde taklit becerilerinin öğretiminin gerekliliği ortaya çıkarılmıştır. Bir diğer makale konusu olan Otizm Spekturum Bozukluğu Olan Bireylerin Sosyal Becerilerinin Geliştirilmesinde Grup Müdahaleleri çalışmasında Güven ve Vuran (2015) öğretim sırasında yaşanan bazı sınırlılıklar belirtilmiş olmasına rağmen, grupla öğretimin yüksek oranda etkili olduğu ortaya konulmuştur. Güven ve Diken (2014) tarafından Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Okul Öncesi Çocuklara Yönelik Sosyal Beceri Öğretim Müdahaleleri konusunda yapılan çalışmada farklı yöntemler kullanılıp bu yöntemlerin etkililiği incelenmiştir. Bir önemli sonuç da OSB’li çocukların yoğun bir şekilde okul öncesi eğitimlerden yararlandığı anlaşılmıştır. Akran Aracılı Uyarlanmış Fiziksel Aktivitelere Katılan Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bir Bireyin İletişim Becerilerindeki Değişimlerin İncelenmesi konusunda, Yarım kaya, İlhan ve Karasu (2017) tarafından OSB tanılı bireyin göz kontağı, ortak ilgi, iletişim başlatma ve iletişime tepki becerilerinin AAUFA programı süresince olumlu yönde arttığı tespiti yapılmıştır. Gözlem Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklarda Karşılıklı Taklit Eğitimi hakkında Töret ve Özmen’in (2016) yaptıkları araştırma sonucunda bu konuda uygulama önerileri ve araştırma önerileri olduğunu beyan etmişlerdir. Bu kategorideki başka ve önemli bir çalışmada da Girli ve Atasoy (2010) otizmlili öğrencilere “alay edilmeye başa çıkma” ve “uygun olmayan dokunmaktan kaçınma” becerilerinin öğretiminde bilişsel süreç yaklaşımı kullanılarak yapılan eğitimin etkili olduğu saptanmıştır. Otizmlili Çocuklara Konuşma Becerilerinin Öğretimi: Replikli Öğretimin çok başarılı sonuçlar verdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Birkan (2010) sosyal beceri formunun otizmlili çocuklarda kullanılarak sosyal becerileri hakkında bilgi sahibi olmak için yapılan çalışmada ise önemli ipuçlarının belirlendiği bulunmuştur. Demir (2014) okul öncesi kaynaştırma programında yer alan otizm özelliklerine sahip bir çocuğa sosyal öyküler aracılığıyla kendini tanıtmaya, yardım ya da bilgi isteme, devam eden etkinliğe katılma becerilerini kazandırma konusundaki çalışmada ise, Balçık, Çiftçi ve Tekinarslan (2012) sosyal öyküler aracılığıyla yapılan sosyal beceri öğretiminin etkili olduğu ve izleme verileri öğretilen becerilerin kalıcı olduğu görülmüştür.

Bu kategoride daha çok çalışmaların sosyal becerilerin öğretimi konusunda ağırlık kazandığı görülmüştür. Otizmlili bireylerin en çok öğretime ihtiyaç duydukları sosyal beceri öğretimi için çeşitli metotlar denendiği görülmüştür.

3.2. Aile ve Aile Görüşleri

Otistik çocuklarda aile ve aile ile ilgili görüşlerin konu edildiği çalışmaların incelendiği bu bölümde On beş (15) makaleye ulaşılmıştır. Araştırmalardan 8 tanesi nicel, 7 tanesi de nitel olarak düzenlenmiştir.

Otizimli çocuğa sahip olan ebeveynlerin, otizmin nedenlerine ilişkin algıları, otizm tanımlamaları ve çocuklarının otizmin yaygın tanımı ile uyumlu olduğunu veya olmadığını düşündükleri özelliklerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi konusu, Töret , Özdemir, Gürel-Selimoğlu, Özkubat (2014) tarafından çalışılmış, otizm ile ilişkili olarak ebeveynlerin çoğunluğunun çocuklarının sahip olduğu otizmin nedeni konusunda bilinmezlik yaşadıkları, otizmi, sosyal-iletişimsel davranışlarda bozukluk olarak tanımladıkları, otizmin tanımı ile uyumlu olduğunu düşündükleri en sık problemin, çocuklarında gözledikleri dil-konuşma ve iletişim bozukluğu olduğu ve çocuklarında otizmin tanımı ile uyumlu olmayan bir öğrenme veya davranış özelliği gözlemledikleri belirlenmiştir. Bir başka araştırmada, ciddi düzeyde otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ile annelerinin etkileşimsel davranışlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Töret, Özdemir, Özkubat (2015) tarafından elde edilen bulgular ışığında, ciddi düzeyde otizm spektrum bozukluğu (CDOSB) olan çocuk annelerinin çocuklarına yönelik etkileşimlerinde yüksek düzeyde yönlendirici etkileşim stiline sahip oldukları belirlenirken, duygusal ifade edici olma ve yanıtlayıcı etkileşim stiline sahip olma düzeylerinin ise düşük düzeyde olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Çengelci (2009), Down Sendromu ve Otizm tanısı almış çocukların annelerinin yaşadığı kaygı, umutsuzluk ve tükenmişlik düzeyleri arasında fark olup olmadığını araştırıldığı görülmüştür. Otizmli çocuğa sahip olan ebeveynlerin, çocuklarına otizm tanısı konulması aşamasında yaşadıkları deneyimleri, eğitim, sağlık imkânları ve kendi gereksinimleri ile ilişkili görüşlerini anlamaya yönelik yapılan çalışmada, Gürel-Selimoğlu, Özdemir, Töret , Özkubat (2013): 1. Ebeveynlerin çocuklarının gelişiminde farklılıkları ilk fark ettikleri zaman ile tanılanma arasında geçen zaman farkı, 2. Tanılama sürecinde uzmanlar tarafından yapılan değerlendirmenin sınırlılıkları, 3. Ebeveynlerin gereksinimleri doğrultusunda sağlanacak destek hizmetlerinin eksikliği, 4. Çocuklara sunulan özel eğitim hizmetlerinde, bütünlüğün sağlanmaması problemidir şeklinde bulgulara ulaşılmıştır. Nitel yönetime sahip bu kategoride yapılan diğer araştırmalarda yapılan incelemede, otizmli çocuğa sahip annelerin ve babaların çocuklarıyla etkileşimlerinde EDDÖ-TV duygusal ifade edici olma ve duyarlı yanıtlayıcı olma alt ölçeklerinden ortalamaların altında puan aldıkları, Oğuz ve Sönmez (2018) yükseköğretime devam eden otizmli bireylerin ve ailelerinin, yükseköğretim kurumlarında çalışan görevlilerin OSB hakkında, bu bireylere dönük eğitim düzenlemeleri konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını, Çıkılı ve Akarca (2017) Otizmli çocukların çok fazla ağır metallere maruz kalmasına yol açan oyun parklardan zarar gördükleri, Altınır, Altınçekiç, Taymaz-Sarı (2018) Otizmi fark etmede anne-babaların ilk olarak dil gelişimindeki yetersizliği fark ettiklerini, Nuri, Rüştiyoğlu, Pişkin-Abidoğlu (2018), annelerin depresyon düzeylerini azaltmaya ve problem çözme becerilerini geliştirmeye yönelik etkisi olduğu Yukay-Yüksel, Bostancı-Eren (2007), otizmli çocuğa sahip olmanın, ebeveynlerin günlük etkinlikler ve sosyal yaşamları üzerinde etkileri olduğu, aile içi ve sosyal ilişkilerinin değiştiği, otizmli çocuklarına ve kendi geleceklerine ilişkin birçok kaygılarının olduğu ve eğitim ve maddi gereksinimler bakımından yeterli desteği alamadıkları, Özkubat, Özdemir, Gürel-Selimoğlu, Töret (2014), annelerin özellikle depresyon, somatizasyon, öfke/düşmanlık, paranoid düşünce ve psikotizm yönünden psikolojik belirti gösterdikleri Yıldırım, Hacıhasanoğlu, Aşırılar, Karakurt (2012), Otistik çocukların annelerinin eğitim düzeyleri ile durumluk kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunduğu Fırat (2016), günlük yaşam özellikleri açısından bazı ebeveynlerin, tüm günlerini çocuklarına adanarak geçirme ve daha az dinlenme süresine sahip olma ile günlük meşguliyetlerinin daha fazla olması biçiminde günlük yaşam özelliklerine sahip oldukları Eracar ve Başar (1995), annelerin çoğunluğunun (n=16) kullandıkları mecazların ve bu mecazlara yükledikleri anlamların OSB'yi hayatlarını olumsuz etkileyen ve yaşamlarının her alanını kapsayan bir durum olarak algıladıkları Güleç-Aslan, Cihan, Altın (2014) sonucunu ortaya çıkarmışlardır. Aile ve aile görüşleri konusundaki diğer araştırmalarda ise: Ülkemizde Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklarda Sosyal Becerileri Geliştirmeye Yönelik Yapılan Güncel Çalışmalar incelenmiş Aslan ve Şahin (2015).

3.3. Otistik çocuklarda kaynaştırmaya ilişkin çalışmalar

Otistik çocuklarda kaynaştırma konusuna yönelik çalışmaların incelendiği bu bölümde, üç makaleye ulaşılmıştır. Araştırmalardan 1 tanesi nitel 2 tanesi ise nicel olarak düzenlenmiştir. Kaynaştırma konusu ile ilgili çalışmalar öğretmenler öğrenciler ve aileler ile gerçekleştirildiği belirlenmiştir.

Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklarda kaynaştırma eğitiminin uzman ve ebeveyn bakış açısı ile değerlendirilmesi amacıyla yapılan araştırmada; öğretmen tutumlarının olumlu veya olumsuz niteliğe sahip olabilen katkıları bu kapsamda en çok dikkat çekilen konu başlığı olmuştur. Girli (2013) tarafından otizmlili grubun zihinsel yetersizliği olan akranlarına göre daha yüksek depresyon düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir.

Kaynaştırmaya yerleştirilen zihin yetersizliği veya otistik özellikleri olan öğrencilerin okul yaşantıları ve akranlarıyla ilişkilerine ilişkin görüşlerin toplandığı çalışmada Girli ve Atasoy (2014); otizmlili öğrenciler, yalnız kaldıklarını, oyunlarda yaşantıları tarafından tercih edilmediklerini ve “problem çocuk” olarak adlandırıldıklarını ama yine de okulu sevdiğini belirtmişlerdir. Bir diğer çalışmada Otizmlili Kaynaştırma Öğrencilerinin Sınıflarında Akran İlişkilerinin Geliştirilmesine Yönelik Eğitim Programının Etkililiği İncelenmiş, Öztürk, Özgönenel ve Girli (2016), çalışma sonucunda ise akran ilişkilerini geliştirmek üzere hazırlanmış olan eğitim programının, akranların sosyal kabulleri ve otizmlili öğrencilerin sosyal yeterlilik ve okula uyum davranışları üzerinde etkili olduğu bulunmuştur.

3.4. Otistik özellik gösteren çocukların normal gereksinim gösteren çocuklar ile karşılaştırmaya ilişkin çalışmalar

Otistik özellik gösteren çocukların normal gereksinim gösteren çocuklar ile karşılaştırma kategorisinde üç (3) makaleye ulaşılmıştır. Çalışmaların 2 tanesi nitel 1 tanesi nicel olarak yapılmıştır. Bunlardan ilki Otizmlili Bireylerle Akranlarının Spor ve Sanat Etkinlikleri Aracılığıyla Etkileşimde Buldukları İki Örnek Uygulama Günayer-Şener (2009) tarafından yapılmış, sonuçta otizmlili olanlar için de farklı bir grupta farklı ortamlarda yapılan bu etkinlikler, onların sosyal ve iletişimsel güçlüklerini azaltmaya katkı sağlayıcı oldukları gözlenmiştir. Diğer çalışmada ise, Keçeli ve Kayslı (2013), Otizm Spektrum Bozukluğu Olan ve Normal Gelişen Çocukların Performansları karşılaştırılmış, çocukların zihin kuramı performanslarının benzer olduğunu, her iki grupta da dilin, zihin kuramı ile ilişkili olduğunu ancak NG çocuklarda dile ek olarak kronolojik yaşın da zihin kuramı ile ilişkili olduğu bulgusuna varılmıştır. Bu kategorideki son çalışmada ise Spektrum Bozukluğu Olan ve Normal Gelişim Gösteren Çocuklarda Anne-Çocuk Etkileşiminin Karşılaştırılması konusundaki Doğan, Özdemir, Selimoğlu, Töret, Özkubat, Ceyhun-Duma (2016) bulgular ise OSB çocuğu olan annelerin NG’li çocuğu olan annelere oranla daha fazla yönlendirici ve daha az yanıtlayıcı etkileşimsel davranışlar sergiledikleri yönündedir.

3.5. Otizm ile ilgili durum betimlemeye ilişkin çalışmalar

Otistik özellik gösteren çocuklara ilişkin durum betimlemeyi konu alan bu kategoride on dört (14) makaleye ulaşılmıştır. Çalışmaların 14 tanesi de nicel olarak yapılmıştır. Makaleler incelendiğinde fiziksel aktivitenin OSB olan bireylerin gelişimlerine olumlu katkı sağladığını, ülkemizde yapılan çalışmaların fiziksel aktivitenin etkisi üzerine yoğunlaştığını ve fiziksel aktivite programlarının niteliği, farklı yetersizlik gruplarındaki bireylerle fiziksel aktivite düzeylerinin karşılaştırılması gibi farklı alanlarda çalışmalara ihtiyaç olduğu Görgün ve Melekoğlu (2016), Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklarda Akademik Başarı Düzeyleri Üzerinde Kendini İzleme Stratejisinin Etkisinin İncelendiğinde, akademik başarı düzeylerinin artırılmasında etkili olduğu Töret, Aykut, A.Babacan ve Özkubat (2015) Otizm Spektrum Bozukluğu Tanıların Yıllara Göre Değerlendirilmesi sonucu Meral (2017), OSB’li birey sayısında yıllara göre anlamlı bir artış olduğu, Okul öncesi OSB’li çocukların atipik duyuşsal yanıtlar sergilediği, sözel olmayan biliş ve motor performanslarının düşük olduğu Uluyol, Yanardağ

(2018), bulunmuştur. Otizmliler çocukların sosyal iletişim ve dil becerileri ile ilgili birçok makaleye rastlanmıştır. Ökcün-Açamuş, Aslan ve Şahin (2016), bu tür araştırmada bilimsel temelli yöntemlerden video ile öğretimin ve sosyal öykü kullanımının yoğunlukla kullanıldığını görmüştür. Otizmliler çocuklara yönelik müdahalelere erken başlama ve yoğun olmanın etkili olduğu Toktamış ve Özkaya (2013), özel gereksinimli bireylerin annelerinin Ebeveyn Rolüne ilişkin Kendilik Algısı ölçeği puanlarının çocuklarının engel türüne göre de anlamlı bir fark olmadığı Aydın ve Arslantürk-EğİN (2018), Çocukların gelişimsel alanların hepsinde giriş becerileriyle çıkış becerileri arasında olumlu yönde anlamlı düzeyde artış ve otistik davranış özelliklerinde azalma olduğu Girli (2017), Duygusal yüz ifadelerini tanıma yaşamın ilk iki yılı boyunca yavaşça gelişmekte ve erişkinliğe kadar olgunlaşmaya devam ettiği Kadak, Demir ve Doğangün (2013), bulgularına varılmıştır. Yapılan başka bir araştırmada 2013-2017 Yılları Arasında Otizm ve Fiziksel Aktive Alanında Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelendiğinde O.Gültekin ve Başyigit (2017), spor ya da fiziksel aktivite alanında yapılan lisansüstü tez sayısının çok fazla olmadığı belirlenmiştir. Otizmliler çocuklarda farklı egzersiz eğitimlerinin sportif performansa etkilerinin araştırıldığı çalışmada egzersiz programının sportif performansı ve fiziksel uygunluğu geliştirdiği saptanmıştır Keskin, Hanbay ve Kalyoncu (2017), diğer iki makale konusu ise Otizm Spektrum Bozukluğu İle Dikkat Eksikliği Ve Hiperaktivite Bozukluğu Arasındaki İlişkinin Regresyon Analizi İle İncelenmesi Koparan, Ardıç, Hunler ve Akköse (2016), ve Otizm spektrum bozukluğu ile dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu arasındaki ilişkinin regresyon analizi ile incelenmesidir. Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin problem davranışlarına yol açan öncüller, çevresel olaylar ve bağlamları belirlemek amacıyla Bağlamsal Değerlendirme Envanteri'nin Türkçe Formu (BDE-T) ile yaşları 15-37 arasında olan 23 otizmliler bireyin problem davranışlarına ilişkin veri toplanmış ve bireylerin problem davranışlarına yol açan bağlamsal değişkenler araştırılmıştır Sucuoğlu ve Demir (2017). Son çalışmada ise alanda çalışan uzman ve araştırmacılara ortak dikkat becerilerinin kuramsal temellerinin, ilişkili olduğu gelişim alanlarının ve aralarındaki etkileşimin anlaşılmasında önemli bir bakış açısı sağlanacağı düşünülmektedir, Akın Bülbül ve Özdemir (2017).

3.6. Otizmle ilgili hazırlanan program ve yöntemlerin etkililiğine ilişkin çalışmalar

Otizmlilerle ilgili hazırlanan program ve yöntemlerin etkililiğine ilişkin çalışmalar konusunda yirmi dokuz (29) makaleye ulaşılmıştır. Çalışmaların 25 tane nicel 4 tanesi de nitel olarak yapılmıştır. Makaleler incelendiğinde:

Otizm Spektrum Bozukluğu ve Video modelli öğretim konulu çalışmada video modelli öğretimin uygulanması sırasında dikkat edilmesi gereken noktalar sağlanmıştır. Video Modelli öğretimin etkililiği ortaya koyulmuştur Genç-Tosun, Kurt (2014), Otizm Spektrum bozukluğu olan öğrencilere soğuk içecek hazırlama ve sunma becerilerin öğretiminde videoyla model olmanın etkili olduğu, öğretim bittikten sonra beceriyi korudukları ortaya çıkmıştır Gülsöz, Çıkılı (2018). Otizm Spektrum bozukluğu olan çocuklarda tablet, bilgisayar yoluyla sunulan etkinlik çizelgesi uygulamaları konulu makalede tablet destekli etkinlik çizelge uygulamasının, dosyadan yapılan etkinlik çizelgesine göre etkili olduğu bulunmuştur Yılmaz ve Tortop (2017). Otizm Spektrum bozukluğu olan öğrencilere temel çıkarma işlemi öğretiminde doğrudan öğretim yöntemine göre sunulan nokta belirleme tekniğinin etkililiğini inceleyen makalede Terzioğlu-Yıkılmış (2018), Otizm Spektrum bozukluğu olan öğrencilere temel çıkarma işlemi kazandırılmasında, doğrudan öğretim yöntemine göre sunulan nokta belirleme tekniğinin etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Otizm Spektrum bozukluğu tanısı olan bireyler için sosyal öykülerin kullanımı Olçay-Gül, Tekin-İftar (2012), bu çalışmada sosyal öyküler, sosyal öykülerin yazımı ve uygulanmasına ilişkin bilgi verilmiş sosyal öyküler konulu alan araştırmalar tanıtılarak uygulamaya ve ileri araştırmalara yönelik önerilerde bulunmaya çalışılmıştır. Otizm Spektrum bozukluğu olan çocuklar için tasarım tabanlı araştırma yaklaşımına dayalı eğitsel oyun tasarımı Duygu, Erişti, Fırat, İzmirli, Ceylan (2016), yazılan Makale sonucunda otistik çocuklara yönelik bilgisayar destekli etkinlik üretiminde dikkat edilmesi gereken noktaları ve ileriye yönelik araştırma geliştirme önerileri sunulmuştur. Otizm Spektrum Bozukluğu olan bireyler için otizm için risk taşıyan bir çocukta uygulamalı davranış analizine dayalı yöntemler kullanılarak sunulan eğitimin ilk yılına ilişkin betimleyici bilgiler sunulmuştur. Çocuğun bireyselleştirilmiş eğitim programında yer alan becerilerde ilerlediği,

otizm belirtilerinin yoğunluğunun azaldığı girişim alanlarının performansının arttığı bulunmuştur. Güleç-Aslan (2011), öğretiminde videoyla model olma ile video ipucunun etkililik ve verimliliğin karşılaştırılması konusundaki makale sonunda video ipucunun videoyla model olmayla öğretime göre daha verimli olduğu ortaya çıkmıştır Yavuz ve Şafak (2017). Otizm Spektrum Bozukluğu olan bireylere sosyal beceri öğretiminde bilgisayar destekli öğretim uygulamalarının gözden geçirilmesi Kizir ve Yıkmiş (2016), bu araştırmada bilimsel dayanaklı bir uygulama olan BDÖ'nün, OSB'li bireylere sosyal beceri öğretimindeki etkililiğini konu alan araştırmaların betimlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklara işlevsel okuma becerilerinin kazandırılmasında tablet bilgisayar aracılığıyla sunulan programın etkililiği değerlendirilmiş, araştırmaya katılan tüm deneklerin işlevsel okuma becerileri kazanmaları üzerinde tablet bilgisayar programlarının etkili olduğu ortaya çıkmıştı. Eliçin, Yıkmiş, Cavkaytar (2015). Aşamalı tümce geliştirme uygulamalarının otizm tanısı almış çocuğun tümce gelişimine etkisini ortaya çıkaran çalışmada Oğuz (2015), Aşamalı tümce geliştirme uygulamaları ile otizm tanısı alan çocuğun süreç içinde sözcük ve morfem sayılarının arttığını ve kurdukları tümcelerin daha gelişmiş olmasını sağladığı sonucuna varılmıştır. Otizimli çocukların parklarda yaşadıkları problemler incelenmiş Altiner, Altınçekiç, Taymaz-Sarı (2018), özellikle parklardaki yeşil alan miktarlarının, çocuk oyun alanlarının ve oyun gruplarının oldukça yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Nitel başka bir çalışmada gelişimsel yetersizliği olan öğrencilerin sosyal beceri düzeyinin okula uyumlarını anlamlı düzeyde yordadığını ortaya koymuştur Aksoy (2018). Bulgular, Doğru ve Çetingöz'ün (2017) yaptıkları araştırmada montessori materyalleri ile sunulan duyu entegrasyon programının otizimli çocukların alıcı dil gelişimi üzerine etkisini incelemişlerdir. Otizm Spektrum Bozukluğu olan bir çocuğa serbest zaman becerilerinin kazandırılmasında hata düzeltmesi yapılarak ve yapılmadan sunulan video ipucunun etkililik ve verimliliğinin karşılaştırılmasında etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Altun, Yücesoy-Özkan (2017) Programların etkililiği konusunda yapılan çalışmalarda Otizimli Çocukların Eğitiminde Yeni Eğilimler: Videoyla Kendine Model Olma ve Etkileri Akmanoğlu, Kurnaz (2014), konusunda videoyla kendine model olma uygulamasının özellikle sosyal ve akademik becerilerin öğretiminde yoğunlaştığı ve etkili olduğu Otizimli Çocuklarda Sembolik Oyunun Dil Gelişimi ile İlişkisi Alak (2014), konusunda sembolik oyun ve dil arasında ilişki olduğu fakat bu ilişkinin gücünde yöntem farklılıkların yanı sıra diğer faktörlerin de etkili olabileceği, Otizm Tanılı Çocuklara Uygulanan "Resimlerle Duyguların Öğretimi Programı"nın Etkililiğinin İncelenmesi Girli ve Sabırsız (2011), uygulanan programın etkili olduğu ,öğretmen ve ebeveynlerin çocuklarının oyun, öz-bakım, sosyal etkileşim, akademik ve ev rutinlerini geliştirmek için etkinlik çizelgeleri nasıl kullandıkları, önkoşul becerilerinin neler olduğu, öğretim materyallerinin nasıl hazırlandığı ve çizelge takip becerisinin nasıl öğretildiği Birkan (2013). Otizmi olan öğrencilere okuma yazma öğretme konusunda sınıf öğretmenlerinin görüş ve önerileri Eliçin ve Yıkmiş (2015) adlı çalışmada araştırma bulgularına yarı-yapılandırılmış görüşmelerinden elde edilen veriler analiz edilerek ulaşılmıştır. Görüşmelerde katılımcılara 9 açık 1 kapalı uçlu olmak üzere toplam 10 soru yöneltilmiştir. Araştırmanın analizi esnasında ortaya çıkan temalar; "otizm ve okuma yazma", "amaçların belirlenmesi", "yöntemlerin belirlenmesi ve yapılan etkinlikler", karşılaşılan zorluklar", "değerlendirme", "bilgilendirme", "destek alma", "öneriler", "beklentiler" olarak belirlenmiştir Stereotipik Davranışların Azaltılmasında Kullanılan Yöntemlerin Etkili olduğu Toper-Korkmaz ve Diken (2010), sabit bekleme süreli öğretim yönteminin etkililiği hakkında olumlu yönde bulgular olduğu, Aslan ve Karasu (2018), bulgularına ulaşılmıştır. Bu kategori ile ilgili yapılan araştırma konularında Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik Kapsamlı Uygulamalar Kurt ve Subaşı-Yurtçu (2017), Sosyal hikâyelerin etkililiğinin değerlendirilmesi sürecinin nasıl uygulanacağı Özdemir (2007), Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireyler için Duyu Bahçesi Tasarımı Şensoy (2017), başlıklarına rastlamaktayız. Bir başka araştırmada taklit oyun ve jestleri ile OSB olan çocukların alıcı ifade edici sözcük dağarcığı arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda taklit, jest ve oyun becerilerinin hem alıcı hem de ifade edici sözcük dağarcığı ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Ökçün-Akçamuş (2018). Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanılı öğrencilerin eğitim gördüğü bir okulda öğretmenlik uygulaması derslerine devam eden öğretmen adaylarının deneyim ve algıları incelenmiştir, Aslan (2014). Otizm Sosyal Beceriler Profili Ölçeğinde Puanlayıcılar Arası Güvenirliğin Farklı Kuramlara Göre Karşılaştırılması yapılmıştır, Pekin, Çetin ve Güler (2018). Otizm spektrum Bozukluğu olan bireylerde sosyal yükü

kullanımı alanyazın taraması yapılan bu çalışma ile ilgili konuda bilimsel dayanaklı uygulamalardan olan sosyal öykülerin, OSB'li çocukların sosyal beceriler edinimleri üzerindeki etkililiğine yönelik alan yazında yapılmış çalışmaların ortaya konulması ve bu konuda ülkemizde gelecekte yapılacak araştırmalara ışık tutulması amaçlanmıştır, Karaaslan - Kutlu (2010).

4.Sonuç ve Otizmlili Öğrencilere Yönelik Bir Model Önerisi

Bu çalışmada, Türkiye'de gerçekleştirilen otizme ilişkin 1995-2019 yılları arasında yayımlanan makaleler incelenmiştir. İncelenen makale sayısı toplam 73 olmuştur. Doküman analizi tekniği kullanılarak yapılan araştırma sonucunda ulaşılan makaleler konularına göre kategorilere ayrılmıştır. İncelenen çalışmalar:

- Çocukların beceri eğitimi ile ilgili çalışmalar,
- Aile ve aile görüşleri ile ilgili çalışmalar,
- Otistik özellik gösteren çocukların normal gereksinim gösteren çocuklar ile karşılaştırmaya ilişkin çalışmalar,
- Otistik çocuklarda kaynaştırmaya ilişkin çalışmalar,
- Otizm ile ilgili durum betimlemeye ilişkin çalışmalar
- Otizmle ilgili hazırlanan program ve yöntemlerin etkililiğine ilişkin çalışmalardır.

Çalışmalarda 57 tane nicel 16 tane nitel araştırma olduğu gözlenmiş olup, en çok 2014 ve 2018 yıllarında makale yazıldığı görülmüştür. En az makaleye ise 1995 ve 2006 yıllarında rastlanmıştır. Yine en çok makale konusu otizmle ilgili hazırlanan program ve teknikler konusunda olduğu görülmüş, en az kaynaştırma konusunda makaleye ulaşılmıştır.

Tablo 2. Otizmlili Öğrencilere Yönelik Bir Model Önerisi

Çocuk sözel iletişim kuramıyorsa	Çözüm; Dil iletişim için öğretilmeli, çocuk böylece konuşmanın gerekli bir şey olduğunu görecektir. Dil hem işe yarar hem de eğlenceli hale getirilecektir. Ebeveynler ve öğretmenler çocuğun çıkardığı sese hemen karşılık verecektir. Otistik öğrencinin her söylediği kelimeyi bir eylemle sonuçlandırın. Her konuşma girişimi takdir edilecek.
Çocuk ritmik olarak bazı hareketler yapıyorsa	Çözüm; Bu davranışların temelinde çözüm bulma girişimi olabileceği aklına gelsin. Bu davranışlar sosyal yaklaşma sağlayabilir. Bu davranışlarla çocuk rahatlıyor olabileceğini ve belli bir amaç için yapılabileceğini unutmama. Davranışı durdurmak yerine ona katıl. Çocuk hangi davranışı sergiliyorsa aynısını sende yap.
Çığlık atma, vurma, bağırma	Çözüm; Çocuk istediği şeyi bu şekilde davranarak elde edemezse vazgeçecektir. Tepki vermeyin, yüz ifadeniz nötr olsun. Onu anlamadığınızı söyleyin. Bu şekilde davrandığında istediği şeyi kesinlikle vermeyin. Kendini tepkilere karşı koru. Çeşitli alternatifler sun. Çocuk uygun bir şekilde davrandığı an hemen harekete geç

Elini yıkamıyor, Dişlerini fırçalamıyor, Yemeğini yemiyor vb.	Çözüm; Bu etkinlikleri keyif verici hale getirin. Bu etkinlikleri günün tümüne yayın. Bu etkinliklerle ilgili bir girişim olduğunda hemen takdir edin. Zaman olarak rahat olun. İsteddiği kadar zaman ayırmasına izin veriniz.
Kelime dağarcığı kısıtlıysa	Çözüm; İletişim için güven verin. İletişimin işe yaradığını hissettirin. Drama yolunu kullanınız. Cümle kullanımı ile ilgili oyunlar oynatınız. Çocuğun ilgi duyduğu şeyler hakkında konuşunuz. Konuşmasını düzeltmek için uğraşmayın, rahat bir şekilde konuşsun.

References

- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.)*. Washington, DC: Author
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. A., Karadeniz, Ş. Ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Çalık, M., & Sözbilir, M. (2014). İçerik Analizinin Parametreleri. *Eğitim ve Bilim*, 39(174), 34
- Chez, M. (2008). *Autism and its medical management: A guide for parents and professionals*. London & Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers
- Cotugno, A. J. (2009). Social competence and social skills training and intervention for children with autism spectrum disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 39(12), 68–1277.
- Dağ, A. (2018). Okul Öncesi Dönemde Okul Sosyal Hizmeti. *Social Science Development Journal* 2018 October Volume :3 Issue:13 pp:528-542
- Diken, İ. (2008) *International Journal of Special Education*, Cilt: 23
- Eripek, S. (2003.) *"Zekâ Geriliği Olan Çocuklar", Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*. Editör: Ayşegül Ataman. Gündüz Eğitim Ve Yayıncılık
<http://www.aof.edu.tr/kitap/suleymaneripek>
- Korkmaz, B. (2003). Otizm, A. Kulaksızoğlu (Der.), *Farklı Gelişen Çocuklar*, İstanbul: Epsilon Yayınları, S.81
- Öngel, Ü. (2013). Otizm İçin Bir Uygulama Önerisi.
web: https://www.tavsiyeediyorum.com/makale_10343.htm 11.02.2019
- Ozonoff, S. & Miller, J. N. (1995). Teaching theory of mind: A new approach to social skills training for individuals with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 25(4), 415–433.
- Quill, K. A. (1997). Instructional consideration for young children with autism: The rationale for visually cued instruction. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 27, 697-714. S
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık